

FOGARASSY MIKLÓS

Éltem

KITELEPÍTÉS

Az egyik június közepi nyári napon, igen korai órán – már kelt a nap, künn csivogtak az ébredező madarak – élesen, hosszan csöngettek. Anyám pongyolát kapott magára. Mikor pár percre rá visszajött, egy papírt tartott a kezében és ezt mondta: „Kisfiam, kitelepítettek. Holnap kora reggelre üresen kell átadnunk a lakást, bennünket meg vidékre költöztetnek.” Értetlenül dörzsölgettem álmos szemeimet, de szavaiból és riadalom ülte tekintetéből egykettőre megértettem: ez most valami végzetes. A kézbesített hivatalos iratból kiderült, a lakásba bejelentett minden személyre vonatkozik a határozat, azaz nem csak mi hármunkra, az egykori alezredes maradék családjára, hanem bérlőtársainkra, azaz a velünk lakókra: anyám húgára, valamint a Külsővaton, a Veszprém megyei faluban élő nagyanyánkra is. (Ezen a napon nővérem, aki akkor fejezte be a nyolcadik osztályt, éppen egy iskola szervezte balatoni jutalomkiránduláson volt, és csak estére vártuk haza.) Pár percnyi néma zavar után átláttuk: mivel a végzés meghatározta, hogy mekkora súlyú holmit vihet magával egy-egy személy, másnapra fel kell számolnunk az egész lakásberendezést.

Életemről, személyiségem alakulásáról meditatálva mindig arra jutottam: ezen a napon – ezzel, az addigi életkörülményeimet alapvetően megváltoztató fordulattal – nagyot alakult a személyiségem. Azt is mondhatnám – „felőtt” lettem. Bármilyen megmosolyogtató is: a két nő mellett sok tekintetben én váltam – tizenkét éves fiúgyerekként – a csonka családban „férfivé”. Konfúzus, szétszórt, a gyakorlati dolgokban mindig elbizonytalanodó édesanyám mellett sok olyan feladat került automatikusan az én vállamra, amire korom szerint nem voltam érett. A cingár, szóke kiskamasz nem nyafoghatott, és nem térhetett ki a kihívások elől.

Magamra kapva ruháimat a legelemibb, leginkább nyilvánvaló akciókba kezdtem. Az első és legfontosabb: mielőbb értesíteni a rokonságot és segítségüket kérni. Akkoriban nemigen volt magántelefon (nálunk is évek óta némán állt a tárcsás, fekete bakelitkészülék). Tantuszokat – nyilvános telefonkészülékekhez használatos érméket – szereztem, és mihelyst kinyitott a posta, onnan telefonál-

---

* Két részlet egy megjelenésre váró önéletrajzi kötetből.

gattam végig mindazokat a rokonokat, baráti ismerősöket, akik csak eszembe jutottak. Hétköznap volt, munkanap – nekik se lehetett egyszerű szabaddá tenni magukat. A reggeli órákban a pesti bérház megébredező lakói közt – a gangok szóbeszédjének útján – elterjedt Fogarassyék kitelepítésének híre. Jöttek, körülnéztek, javaslatokkal éltek.

A lakásba idővel megérkező anyai és apai nagybátyáimat arra kértük, hogy azok közül a bútordarabok közül, amiket különösebben kedveseknek, értékesebbeknek tartottunk, fogadjanak be, szállítsanak el, őrizzenek meg.

Miután kiválasztottuk, mit vigyünk magunkkal – azt is megsaccolva, mi minden fér bele a megadott, személyenkénti poggyász-keretbe – megkezdődött a spontán, az elkótyavetyéléssel felérő házi bútorvásár. A spontán hírterjedésre jöttek az érdeklődők – pár száz forintos tételekben alkudtam meg velük. A lényeges az volt, hogy mielőbb vigyék a konyhabútorokat, az előszobában álló nagy ruhásszekrényeket, a nappali szobában álló vitrines könyvszekrényt. Még a pincerekeszben lévő szenet, fát is pénzzé lehetett, kellett tenni. Loholtam, futkostam, és bár néha férfitrokonok is fel-felbukkantak a nap folyamán: önállóan, felnőttesen intéztem e képtelen üzleti ügyeket. A sürgetettség, a majdnem 'minden mindegy' érzése kiszolgáltatottá tett. Anyám ruhákat pakolt, a legszükségesebb háztartási felszerelések válogatásával pepecselt.

Kora délután valaki csengetett a feldúlt lakás ajtaján. Az ajtóban egy nagyon kedves osztálytársam – Tandori Dezső – állt rövidnadrágban, fehér úttörőingben, vörös nyakkendővel a nyakában. Az iskolából jött, őt küldték, hogy megrovóan kérdezze meg, miért nem jelentem meg az úttörőcsapat év végi gyűlésén. Csak bámultam – azon a napon mindent elfelejtettem, az iskolát, a közelgő bizonyítványosztást, mindent. Mocskos voltam és fáradt. Mikor megtudta, mi a helyzet, zavartan, együtt érzően hallgatott, majd meghatottan elbúcsúzott.

Késő délutánra történt egy kedvező fordulat: anyám húgának, aki velünk lakott, összeköttetései révén sikerült felmentést kapnia a deportálás rá vonatkozó végzése alól. Azért is örültünk ennek, mert még mindig rengeteg holmi volt szanaszét, amivel nem tudtunk mit kezdeni. Ezt a „maradékot” végül áthordtuk és bezúfoltuk az általa lakott két szobába. (Nagyanyánkat, aki Külsővaton élt, és aki mit se tudott a kitelepítésről, a hatóság később arról értesítette: azt a dunántúli községet jelölik ki számára kényszerlakhelyül, ahol él, és amelynek határait tilos elhagynia. A pápai gettó után élete utolsó két évére sikerült megélnie a második deportálást is.) Estére megjött testvérem, Zsóka a Balatonról. Ő szegény zavarodottan csodálkozott és könnyek ültek a szemében. Mikor beesteledett, lefeküdtünk a padlóra tett matracokra...

Másnap pitymallatkor jött értünk a hivatalos belügyi teherautó – a ház Gellérthegy utcai hátsó kapubejáratához állt be. Az emberek lecipelték a velünk utazó csomagokat, diványt, összehajtható vaságyat és még pár holmit. Nem tették mérlegre, úgy 'saccra' elfogadták a szállítmányt. Amikor felkapaszkodtunk a

ponyvás teherkocsi platójára, kedves, galambbősz hajú férfi állt a kapuban: nagyanyánk bátyja, Péterfi István, a Magyar Népköztársaság Zenei alapjának igazgatója, neves zenekritikus (aki, egykor, Kun Béla kérésére, a külügyi népbiztonságon tevékenykedett, és a fehérterror idején börtönben is ült). Némán állt az idős cingár kis ember, és ahogy a lejtős utcán elhúzott a kocsi, integetett és potyogtak a könnyei.

A kocsi még felvett egy-két családot a budai oldalon, aztán egy távoli teherpályaudvarra hajtottunk az emelkedő reggeli fényben. A nagyobb holmikat egy, a vonatszerelvény elejére kapcsolt tehervagonokba pakolták, az utasokat pedig a személykocsikban helyezték el. A vagonok mellett – kerek dobtárral felszerelt gitárral a nyakukban – rendőrök jártak a rámpán fel-alá. Sokáig eltartott, mire mindenkit bevagoníroztak, egyre nagyobb lett a zsúfoltság, erős volt a nyári hőség – itt-ott csecsemő bőgött, nyűgös kisgyerekeket igyekeztek megnyugtatni a szüleik; idős, megtört házaspárok zsúfolódtak össze. Szomjaztak is az emberek a nagy melegben; kérlelni kellett a lent posztoló rendőröket, hogy hozzanak vizet. Aztán végre elindult a szerelvény – Békés megyébe. A Békéscsaba és Orosháza között fekvő Csorvás község volt a transzport célállomása. A vonat néha órákat állt egy-egy állomáson; a különleges belügyi szállítmány nem volt sürgős – ismételten mellékvágányokon várakoztatták. Másnap délelőttre elcsigázottan érkezünk meg a falu vasútállomására.

Az elgémberedett utasoknak ekkor – kirakodott holmik halmaival körülvéve – a vasúti megálló teheráru-kirakodásra szolgáló rámpáján kellett órákat várakozni. Jött egy tanácsi tisztviselő, és tájékoztatott: mindenkit elszállítanak a nap folyamán ahhoz a házhoz, amelyet lakóhelyül számára kijelöltek. Lovas fogatok, traktor vontatta szállítóeszközök érkeztek, és rakodtak a kivevényelt szállító emberek. Valami különleges csend, talán a lappangó együttérzés némasága ülte meg a helyszínt. Már délutánra járt, amikor sorra kerültünk – a lovas kocsi csak ment és ment, nagyokat billegve a süppedő dűlőutakon, ki a község tág határu tanyavilágába.

Az „osztályellenség” kitelepítésének egyik ideológiai célja – a kettős csapás elvének szellemében – az lehetett, hogy olyan családokat is megnyomorítsanak, akiket kulákoknak minősítettek. A szegényparasztságról szóló szociografikus filmekben láttam később olyan lepusztultságot és nyomort, mint amilyennek Kovács (Rohoska) Györgyék tanyája mutatkozott. A lecsüngő bajszerű gazda, sovány felesége és hat apró gyereke csodálkozva vette észre, hogy a mi kocsink is az udvarukra kanyarodik. A délelőtt folyamán ugyanis már beszállásoltak hozzájuk egy idős házaspárt. A szállító ember ennek ellenére lepakolta a dolgainkat, és mi ott álltunk a szabad ég alatt. Valami adminisztratív hiba történt, ez nyilvánvalóan látszott: a nő a két gyerekével már semmi módon nem fér el a házban. Más megoldás híján éjjelre a pitvarban tettük le a dolgainkat – melegek voltak a nyári éj-

szakák. Másnap csézával járta be a tanácsstítkár a kitelepítettek tanyáit: látta, mi a helyzet, és megígérte, intézkedik.

Csak pár napot töltöttünk a tanyaudvaron, a halk szavú, megnyomorított gazdánál, pótlólagos bezsuppoltjaiként, de mélyen belém vésődtek a nyomornak ezek a képei. A tyúkszaros udvaron bóklásztam, a nádas-zsombékos kiszikkadt határban barangoltam – az addig nem ismert alföldi táj síksága vett körül, és csak a távolban remegett pár szomszédos tanya épületcsoportjának képe. Aztán megjött a hír: beköltöztetnek a községbe – egy bognármester vállalta (a tanács némi térítésének fejében), hogy befogad bennünket.

CSORVÁS

A sok embert sújtó 1951-es kitelepítések – amelyek nem voltak olyan jellegűen lágerrendszerűek, mint a nevezetes hortobágyi táborok – egyik politikai szűklátókörűsége és ostobasága is hamar nyilvánvalóvá lett. A hatalom szándéka, hogy a szocializmus építésének (osztály)ellenségeire kettős csapást mérjenek, lényegét tekintve a visszajára fordult. Úgy képzelhették ugyanis a belügyi berkekben, hogy egymásra zsuppolván a kulákokat meg az egykori „úri népeket”, egymást fogják majd meggyötörni, meggyűlölni a kikényszerített helyzetben, a parasztság többsége pedig majd helyben gyakorolja az osztályharcot. Kisfiúkoromnak ez a két-éves tapasztalata azt igazolja, a parasztemberek java részéből a szolidaritás, a segítőkészség – igaz, nemegyszer titokban gyakorolt – gesztusait hívta elő. A deportáltak a háború előtti világ felső vagy a magasabb középosztályhoz tartozók köréből kerültek ki – a legvegyesebb módon: minisztériumi hivatalnokok, módosabb polgárok, egykori arisztokraták, a katonai, államigazgatási elit hajdani tagjai. Csakhogy azok, akiket a községi állomás rámpájáról a településen szét-szórva elhelyeztek, ekkorra már megtört, megkopott, nagyobb részben irgalomra szoruló, idősödő emberek, illetőleg olyan értelmiségiek voltak, akik rezignáltan fogadták a politikai kényszerintézkedést. A legtöbb helyi lakosban ezek a váratlan jövevények jóindulatot, segítőkészséget ébresztettek – lappangva, de felerősítve a kommunista érával szembeni ellenszenveiket is (túl a téesszesítés, a beszolgáltatás, a „padlássöprések”, a vallásellenesség és a politikai hatalom egyéb agresszióinak hatásain). Nem egy esetben évekre, évtizedekre szóló barátságok születtek a fővárosból jött és az őket befogadó helyi családok között.

Csorvás – Békéscsaba és Orosháza között – széles határú nagyközség. A török idők utáni telepítés: szabályos négyzethálós utcákkal, központjában a középületekkel, iskolákkal, a főtéren a gyógyhatású, sárgás vizet adó artézi kúttal. A betelepültek egy jelentős része egykor szlovák lehetett, sok a faluban a tót hangzású családnév. Az utcák járdáit virágok, gyümölcsfák szegélyezik. Alig fél évet éltem ott (mert később máshová költöztünk), de ha arra visz az utam, meg-megállok, és sétálok egy kicsit emlékeim helyszínén.

Érdekes és rejtélyes, hogy a sors és az abban lappangó véletlenek hogyan készítenek fel egy gyereket bizonyos későbbi élethelyzetek kivédésére, elviselésére. Esetemben ugyanis ez történt; életem első tíz éve, eltűnt apám hiányával, a család csonkaságával, a különböző idegenek közti lélethelyzetek tapasztalataival, és általában véve is: a háború utáni idők egzisztenciális bizonytalanságaival lelkileg szinte preformálták bennem ezeket a készségeket. A „mélybe vetettség”, amivel a kitelepítés járt, személyes alakulásom útján csupán kiélezett valamit, amire – mondhatni – mintegy fel voltam készülve. Éppen ezért semmi tragikust, netán hősiest nem találok annak a két esztendőnek a személyes történetében, amit Csorváson, a Dél-alföldön, majd egy palóc közegben falun megéltem, hiszen ez csak alkalmat adott arra, hogy fogékony korban sok-sok tapasztalatra tegyek szert – hogy a szegénység, a kemény munka, a fennmaradás nyers kihívásai érleljenek. Sokszor merengtem azon, hogy – a „háborúban eltűnt apa” szituációt konstansnak véve is – mennyire mássá lettem volna, ha városi – budai – közegben és életpályán maradok, azt az utat követve, melyen a velem egyívású pajtásaim jártak.

Jövevény voltam az erős kötésű, a helyi tájszólást beszélő osztálytársaim között, egy jó eszű, barátságos, cingár tizenkét esztendőes szőke, pesti kisfiú – ehhez az „idegenséghez” belső ösztönzéseim szerint gyorsan idomultam, alkalmazkodtam.

Csorvási benyomásaimat talán az alapozta meg, hogy a községben bennünket befogadó házaspár – Fehér Dezső bácsi és felesége, Erzsike néni – nagyon barátságos embereknek mutatkoztak. A családfő, a bognár (szekérgyártó és -javító) mester háza a község közepéhez közel eső, takaros, újonnan épített porta volt – ennek egyik szárnyában kaptunk egy szobát, amihez a konyhaként is használható előtér kapcsolódott. A férjénél jó fejfel magasabb asszonyban, noha jószívűnek mutatkozott, volt valami házsártos hajlam – pörölt is néha-néha velünk, ha meglátta, hogy a szoba fényes, barnára mázolt hajópadlóján valami karcolást ejtetünk. Én egykettőre a cingár, halk szavú, mindig a bokájáig leérő munkakötényt hordó Dezső bácsi mellé csapódtam. Sok-sok órát töltöttem vele kettesben a számomra varázslatosnak tűnő tágas bognárműhelyben. Akkoriban jelentek meg a vontatók, traktorok, de szép számmal akadt még Csorváson lovas szekér, és ha ritkaságszámba ment is, hogy valaki új kocsit csináltasson, kerék- vagy löcsfelújítással, kisebb-nagyobb munkákkal jelentkeztek nála a megrendelők. Bámultam sokféle feladatra szolgáló fafaragó szerszámát, tanulgattam, hogy melyik alkatrészt milyen fából kell készíteni (a csodálatosan világos jávorfát szerettem a legjobban; remek, vajszerű forgács-farkincákban pöndörödött le, ahogy a mester faragta a méretezett lécekből a küllőket); beszívtam a fűrészpor finom illatát, a műhely szagát, mialatt ő türelmesen válaszolgatott kérdéseimre. Szinte minden férfiember erős, kitartó, talán mindegyik „mester” valamiben – valami ilyen érzés lappanghatott a lelkemben.

A kitelepítettekre két korlátozó rendelkezés vonatkozott: tilos volt elhagyniuk a község határát és csak fizikai munkát vállalhattak. Tombolt az '51-es év meleg nyara, és ugyan bent laktunk már a faluban, a pénztelenség, a nincstelenség napjai vártak ránk. Anyánkról gyenge fizikuma, különböző betegségei miatt el sem lehetett képzelni, hogy elmenjen kapálni. Kialakult tehát egy sajátos családi konstelláció, amelyet mi, a két gyerek a következő évtizedekben, halálig fenntartottunk. Ő volt a gyámolításra, védelemre szoruló, mi voltunk az erősek, a fiatalok, nekünk kellett lehetőleg megtennünk érte sok mindent. (Sajátos módon, ösztönösen átvettük azt a szerepet, amit egykor férje töltött be az életében.) Anyu otthon maradt és gondoskodott a háztartásról.

Elmentünk napszámos munkát keresni. Akadt is egy gazda, aki felfogadott. Csakhogy naivak, tapasztalatlanok lévén, meg se kérdeztük, mennyi lesz a napszám. Kora reggel kivitt a határba a nagyra nőtt kukoricásához. A sűrűn vetett, embermagasságnál nagyobbra nőtt kukoricaszárakat kellett kapával egyelni, azaz ritkítani. Kapanyélhez nem szokott a tenyerünk, naphosszat étlen, szomjan küzdöttünk a munkafeladattal, viaskodva a szárok között lapuló szúnyogokkal. Este, mikor hazaszekerezettünk, kértük a bért; a gazda ekkor a kamrájában levágott egy szalonna-darabot, és azt nyújtotta át a két gyerek tízórás munkájának fejében. Leverten, megszegyenítetten ballagtunk haza az első napszámos munkából.

Idővel kiderült, hogy a helyi állami gazdaságnál el lehet helyezkedni. A község határát nagy táblákban borították a gyapotföldek – a Kazahsztánból hozott növényt akkoriban akarták nálunk is meghonosítani. Rengeteg kézi munkást igényeltek a gyapot sorban vetett cserjéi; csak őszre értek be (a meglehetősen vacak) vattás termései, addig többször is meg kellett kapálni, ezen kívül kacsolni és tetejezni is, hogy megfelelően nőjön. Egész nyáron ebben az állami gazdaságban dolgoztam (lánytestvérem még ősszel is: ő Pesten befejezte az általános iskolát, és továbbtanulásra nem volt módja). Brigádokban folyt a munka (idővel alakult egy ún. kitelepített-brigád), normában; reggel hatkor jelentkeztünk a gazdaság központjában, ahol kaptunk egy csajkányi cikória-feketekávét egy szelet kenyérral. Megtörtént a munkabeosztás, melyik csapat melyik táblára megy, aztán fogatra vagy vontatóra ültünk, és mentünk a dolgunkra. Mint cingár, vékonydongájú fiú – noha időnként nehezebb dolgokra is beosztottak – sokszor kaptam a vízhordó gyerek feladatát. Két nagy füles kannában hordtam a friss vizet a rekkenő hőségben szomjazó robotosoknak... Délajt megjött az ebédes fogat a kondérokkal: letelepedtünk a tábla szélén az akácfasor hűvösében, és faltuk a csajkánkba kimert kosztot. Brigádunk javarészt férfiakból állt – felnőttkorukban járó vagy idősödő emberek (volt közöttük egykori rendőrtiszt, bankember, birtokos, közhivatalnok, arisztokratából csak két irgalmatlanul rosszkodó, kamaszkorú Festetich-testvérpárra emlékszem). Persze politizáltak, emlékeiket mesélték, a művelt emberek humorával átszótt sztorikat adtak elő; néha, a hajladozásban meg-megállva, vicceket meséltek (mikor „zaftosabb” férfiviccekre került sor, engem sürgősen el-

küldtek vízért). Este az agrónómus lemérte a teljesített földdarabot; a teljesítmény és az óraszám szerint kéthetente kaptuk meg a bérünket.

Így telt el a nyár. Anyámnak voltak furcsa dolgai: egy alkalommal – a „település határát elhagyni tilos!” rendelkezéssel dacolva – mintegy „beszökött” a közeli Orosházára, és a piacon tizenkettedik születésnapomra vásárolt nekem egy használt biciklit. (Hogy miből, fogalmam sincs.) Valamilyen hadi célra gyártott kerékpár volt ez – vastag kerekeken gurult, kopottas szürke, megviselt jószágnak látszott, én azonban repestem az örömtől (pedig nemigen hasonlított a svájci nikkelezett, zümmögő biciklikhez). Fényesítettem küllőit, olajoztam csapágókat, defektet javítani tanultam. Ha volt időm, nagyokat kerekeztem a faluban és a határban. Úgy véltem, magamban büszkélkedve, hogy dolgozom, kerékpárom is van: nagyfiú vagyok én már.

Eljött a szeptember, a község általános iskolájának hetedik osztályos tanulója lettem. Akkoriban még nem volt koedukáció, fiúk, lányok párhuzamos osztályokban tanultak. Először nem is értettem (pedig csak a műveltebb családi háttér a magyarázata), hogy a pesti iskolákban közepes vagy jó rendű tanulókból hogyan lettem hirtelen okos, jeles diák, akitől örömmel vették a padtársai, hogy süg és segít is nekik.

Ha jó volt az idő, a nagyszünetben kimehettünk az udvarra. Ott a lány- és fiúosztályok – igaz, egymástól elkülönülve – játszottak, eszegették a magukkal hozott tizórait. Emlékezetemben egy aranyfényű szeptemberi nap délelőttije él. Az ötödikesek között tűnt fel már korábban egy szóke copfos, mosolygós kislány – megragadta a tekintetemet. Talán én is az övét, néha titokban „szemeztünk” is. Ki vállalta volna, hogy az osztálytársai, a tizenéves kamaszkölykök azzal hecceljék, hogy „szerelmes”?! A kis szóke Zsuzsika – sikerült közben megtudnom a nevét – azonban bátrabb lehetett nálam. Ama őszi délelőtt nagyszünetében egyik lány osztálytársa odaszaladt hozzám, és valamit a kezembe nyomott. „A Zsuzsa küldi” – suttogta gyorsan, és mindjárt visszaszaladt. A küldemény vonalas irkapapírba volt csomagolva; kibontottam: egy nagy sárgarépa lapult a kezembe. Elpirultam – nem érte saját pironkodásomat sem.

A szemérem, a nemi ügyek titkossága, rejtélyessége szötte át akkoriban a világot. Kiskamasz lévén, ez a meglepő, tisztára pucolt, terrakotta sárgarépa ébresztette fel bennem először a nemi identitást, amiről addig csak homályos sejtéseim voltak. Rögvest arra gondolhattam: ez a szerelem. (A sárgarépagyökér szexuális szimbolikájáról mit se tudhattam, az arcomat előntő pír azonban mégis valami „tudásról” beszélt.) Egészen lázba jöttem, és valahogy megtudakoltam, hol lakik. Kiderült: egy elég távoli tanyáról jár be a kislány. Egy hétvégi délután rendbe tettem magam, és elindultam felkeresni. Kihalt dűlőutakon kerekeztem, és izgalom dobogott bennem; fogalmam se volt: ha megtalálom, mit mondok, miről fogok beszélgetni vele, szóke copfos „szerelmemmel”. A szerencse nem hagyott el: egyszer csak megpillantottam az út mellett – libákat legeltetett és egy hosszú vesszőt

lengetett a kezében. Lefékeztem, leszálltam. „Szerbusz. Hát te hogy kerülsz ide?” – kérdezte enyhe zavarral. Mondhattam volna: eljöttem a sárgarépat megköszönni, vagy valami hasonlót. Ehelyett, gyávaságom foglyaként, azt füllesztetem, hogy „Csak éppen erre biciklizgetek...” És hamarosan hajtottam tovább, magam előtt is megszégyenülve. Ezzel a kudarccal ki is múlt szerelmi fellobbanásom, de megmaradt az emléke, és gyerekes ártatlansága.

A kitelepítést talán megtévesztően vonzó színekkel lefestő emlékképeim mellett nem feledkezhetem meg arról a két, rongyos ruhákban járó idős vénkisasszony grófnőről sem, akiket gyakran figyeltünk riadtan, ahogy egymásba kapaszkodva mennek az utcán. Valami odúszerűségbe rakták őket, és ott nyomorogtak rendetlenségben, élhetetlenül. Később azt hallottam, hogy amikor Nagy Imre kormánya megszüntette a kitelepítést, egyikük, eufóriájában, megtévelyodott.

Alig több mint fél évig laktunk a dél-alföldi községben. Anyám és öccse közötti levelezésben merült fel késő ősszel (ebben az időben Zsóka már a rossz minőségű gyapot betakarításán dolgozott a gazdaságban), hogy próbáljunk meg átköltözni a Nógrád megyei Szirákra, ahol jobb, rokon környezetben élhetünk. Nagybátyám, Makara György különleges, rendkívüli egyéniség volt. Orvosként végzett, majd parazitológus-kutató lett, és a háború előtt Rockefeller-ösztöndíjjal Amerikában is eltöltött egy évet; a felszabadulást követően a debreceni ideiglenes kormány munkájában is részt vett mint járványügyi kormánybiztos. A változások, változtatások embereként nem csak munkaterületeit cserélte sokszor (a későbbi években is mint közegészségügyi, parazitológiai szakférfit, gombászati szakírót, az orchideatenyésztés nemzetközi hírű szaktekintélyét ismerték), de feleségeit is. Akkoriban éppen második feleségétől vált el, és körorvosi állást vállalt – Szirákon lett doktor. Ott ismerkedett meg az egyik volt helybeli birtokos lányával, és újra megházasodott. Anyósa a település egyik legnagyobb házában lakott; rokon gesztusként ő ajánlotta fel, hogy költözzünk hozzá. Anyám Belügyminisztériumba küldött kérvényére, melyhez a rokon család befogadó nyilatkozatát kellett mellékelnie, pozitív válasz érkezett.